

Ծ Ա Ղ Ի Կ

Մ Ա Ն Կ Ա Ն Յ

Շ Ա Բ Ա Թ Ա Կ Ա Ն Ն Ա Ն Դ Է Ս

Դաստիարակութեան եւ Կրթութեան

ԾԱՂԻԿ ՄԱՆԿԱՆՅՐ կը հրատարակուի ամէն ուրբաթ or, ի բաց առեալ Յունիս եւ Յուլիս ամիսները : Բաժանորդագիրն է ԿԱՆԻՍԻԿ, Պօլտոյ եւ գաւառաց համար, տասնամսեայ 50 դրէկն. հինգամսեայ 25 դրանէկն, երկու եւ կիսամսեայ 15 դրանէկան : Այլ երկրաց համար 12 ֆրնք : Խրաքանչիւր քիւր կ'արժէ 50 փարա : Գաւառ-
ներէն դրոշմարուդը ալ կ'ընդունուի : Բաժանորդագրութեան համար դիմել առ ՏՅՕՐԷՆ—Խմբագիր Միհրան լլսմանազ, Էսկի Ջապթիէ հասցէսի քիւ 61, Նշան Կ. Պերպերեանի տպարանը :

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑՔ

Ն Ո Ր Ը Ն Թ Ա Յ Ք

Ս Ր Բ Ը Ջ Ը Ն Պ Ը Տ Մ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Կ

Դ Ա Ս Ժ Ա .

Մ Ո Վ Ս Է Ս

Ուսուցիչ. Պատմէ. Մովսէսին ծնունդը, Եգիպտացւոց մէջ վարած կեանքը եւ Եգիպտոսէն ելնելը :

Աշակերտ

Ուս. Ի՞նչ կը գիտես այս պատմութեան մէջ :

Աշ. Կը գիտեմ՝ աստուածային նախախնամութեան զարմանալի ընթացքը որ կը վարէ այնչափ բարութեամբ եւ խմտաստութեամբ մեր կենաց բոլոր դէպքերը : Կը զարմանամ նաեւ Մովսէսի մօրն ունեցած վատահոլութեան վրայ առ այս նախախնամութիւնն . նա կը թողու իւր սիրեցեալ որդին ջուրերուն

վրայ համոզուած ըլլալովոր Աստուած իրեն պիտի օգնէ : Բնաւ չը խաբուեցաւ իւր յուսոյն մէջ : Այսպէս Աստուած չը թողուր զանոնք որ իրեն կը դիմեն եւ որ կը պաղատին նմա ի բոլոր սրտէ :

Ուս. Ըրէ՛քու դատաստանդ Մովսէսի ընթացքին վրայ, որ կը թողու Փարաւոնին պալատը երթալու Եգիպտացիներուն հետ ընտկելու համար :

Աշ. Մովսէս անձնութեան եւ վեհանձնութեան մեծ օրինակ մը կուտայ մեզ, նախամեծար համարելով իւր հայրենակցաց տառապանքները քանթէ մնալ արքունեաց մէջ եւ հոն վայելել արքայորդւոյ մը վայելուչ պատիւներ : Նա մեզ ցոյց կուտայ նաեւ թէ Աստուծմէ ետքը հայրենիքը մեր սրտերուն մէջ պարտի առաջին տեղը բռնել :

Ուս. Ամէն ատեն ազգասիրութիւնը եղաւ շարժառիթ բազում գեղեցիկ եւ ազնիւ գործերու : Ո՛րչափ մարդիկ երբեմն մեր ազգին մէջ նուիրեցին իրենց ազգին ինչ որ ունէին : Առանց ազգասիրութեան չկայ առաքինութիւն, չկայ ճշմարիտ տաղանդ : Սիրէ՛ ուրեմն, զաւակս, ազգդ . ամենէն յառաջ անոր թող ըլլան քու սիրտդ եւ միտքդ : Անչուշտ կը հասկնաս որ, այս խօսքերով, քենէ

կը պահանջեմ քու ազգդ նախամեծար համարելու սէր մը . վասնզի քրիստոնեայ մը չպարտի մոռնալ թէ բովանդակ աշխարհ իւր հայրենիքն է և թէ բոլոր մարդիկ իւր եղբարքն են :

Սոսէ՛ Եգիպտոսի տասը հարուածներուն , Կարմիր ծովէն անցնելուն , տասնաբանեայ պատուիրանաց և Իսրայէլացւոց անապատին մէջ ունեցած կեանքին վրայ :

Առակներ

Ուս . Ի՞նչ կը խորհրդածես Եգիպտոսի տասն հարուածներուն վրայ :

Աս . Երբ ազգերը ինքզինքնին յանցաւոր կ'ընեն մեծամեծ անօրէնութիւններ գործելով , Աստուած անոնց պատուհասներ կը զրկէ զանոնք պատժելու համար :

Ուս . Դեռ այսօր Փարաւոնի ժամանակին պէս Աստուած կը զրկէ մարդոց աղէտներ կամ հասարակաց և կամ մասնաւոր , անոնց սիրտերը չիփսելու համար , և զանոնք նորէն առ ինքն ձգելու համար : Ո՛րչափ մեղաւորներ իրենց զգաստութիւնը կը պարտին բազդի կորստեան մը , հիւանդութեան մը , և կամ սիրեցեալ մէկու մը մահուան : Երբ Աստուծոյ ձեռքը կը ծանրանայ մեր վրայ , ճանչնանք թէ հօր մը ձեռքն է այն որ կը պատժէ զմեզ , զմեզ սիրելուն և մեզ բարիք ուղեւուն համար . խուլ չի մնանք թշուառութեան սրտայոյզ ձայնին առջև , և Փարաւոնին պէս մեր սիրտը չկարծրացնենք . վասնզի այն ատեն իրեն պէս պիտի վախնանք զայրացեալ Աստուծոյ մը սոսկալի վրէժխնդրութենէն : Կարմիր ծովէն անցնելը մեծ հրաշք մ'է , գեղեցիկ է այս բանին հաւատալը :

Աս . Ո՛չ , այս հրաշքը զմեզ զարմացնելու երևոյթ մը չունի : Նա որ աշխարհը ստեղծեց և ծովուն սահման դրաւ աւազի հատիկ մը ըսելով նմա , աւելի հեռուն չի պիտի երթաս , կրնայ , եթէ ուզէ , ճամբայ մը բանալ ջուրերուն մէջ , բարձրացնելով զանոնք երկու կողմերու վրայ պարսպի մը պէս :

Ուս . Պատմէ՛ ինձ տասնաբանեայ պատուիրանը զոր Աստուած տուաւ Մովսէսին Սինայ լեռան վրայ :

Առակներ

Ուս . Աստուած , տղա՛ս , ստեղծեց մարդը բարի , արդար և անմեղ , բայց մեղանշեցէն վերջը մոլութիւնները աճեցան սրտին մէջ , չարն յաղթանակեց բարւոյն , կիրքը խղիւղեց

խղճմտանքն և բանականութեան ձայնը , բնական օրէնքը տկարացաւ տախաւ սրտերու մէջ և գրեթէ ոչնչացաւ : Աստուած այն ատեն վերստին իւր կամքը յայտնեց . նոր օրէնք մը շինեց զոր քանդակեց երկու քարէ տախտակներու վրայ և տուաւ Մովսէսին : Այս երկնային օրինադիրքը կը պարունակէ , տասը պատուէրներու մէջ , մեր առ Աստուած , առ նմանիս և առ անձն մեր ունեցած պարտուց համառօտութիւնը , եթէ ամէն մարդիկ հաւատարմութեամբ կատարէին այս պատուէրները , մարդկային ընկերութիւնը մատամբ խելք երկնից պատկերը պիտի ներկայացնէր աշխարհի վրայ . պիտի կրնար ի բաց վանել իւր ծոցէն ինչ որ նախատինք է մարդկութեան՝ այսինքն բանտերը և կախաղանները : Դուն , բարեկամս , մի՛ ըներ բնաւ Աստուծոյ անհաճոյ գործ մը , միշտ ցոյց տո՛ւր ինքզինքդ հաւատարիմ՝ պատուիրանապահ իւր օրինաց և պիտի ըլլաս երջանիկ , ոչ միայն այս կենաց մէջ , այլ նաև հանդերձելոյն մէջ , և պիտի տաս Աստուծոյ քու սիրոյդ լաւագոյն ապացոյցը : Նա որ կը սիրէ զիս , ձեռքէ Յիսուս Քրիստոս , կը պահէ պատուէրներս :

Ինչո՞ւ համար Աստուած կուտայ իւր օրէնքը քարի վրայ քանդակել :

Աս . Որպէս զի մարդիկ կարենան զայն կարգաւ և առաջնոյն պէս չը մոռնալ :

Ուս . Խաւարը , սրտաւմը , փայլակը ընդհանրապէս երկիւղ կ'ազդեն մարդոց . ինչո՞ւ համար Աստուած իւր օրէնքը տուաւ այս ահարկու երևոյթին մէջն :

Աս . Աստուած կ'ուզէր այդու փրկարար սոսկում մ'ազդել իւր ժողովրդեան և իրենց ցոյց տալ թէ ինչ խտուրթեամբ պիտի պատժէր իւր պատուէրները չը պահողները :

Ուս . Ըսէ՛ ինձ ինչ որ կը մտածես Եգիպտոսի անապատին մէջ Հրէից ունեցած ընթացքին վրայ մինչև Մովսէսի մահը :

Աս . Հրեայք եղան փոփոխամիտ , ըմբոստ տպերախոս և չար : Մարդ կարգաւով անոնց պատմութիւնը , կը զարմանայ տեսնելով Աստուծոյ կողմանէ այնչափ բարութիւն այնչափ խնամք և անոնց կողմանէ այնքան իրենց պարտուց մոռացումը , այնքան պարտազանցութիւն և այնքան սակաւ երախտագիտութիւն :

Ուս . Ի՞նչ դատ կրնանք տեսնուլ այն դանազան սրտիժներէն զորս զրկեց Աստուած

իւր ժողովրդեան ի պատիժ իրենց մեղաց :

Առ . Հրամայելով որ քարկոծեն մարդ մը չաբաթ օրը փայտ ժողվելուն համար , Աստուած մեզ ցոյց կուտայ թէ ի՞նչ հաւատարմութեամբ պարտիմք սուրբ պահել այն օրը որ իրեն նուիրեալ է :

Հայհոյիչներն ալ պատժելով մեզ ցոյց կուտայ այն պատկառանքը զոր պարտիմք ունենալ իւր սուրբ անուան համար և թէ ինչ յարգանք պարտիմք զայն արտասանել .

Այնքան խտտութեամբ պատուհասելով ամէն անոնք որք տպտտութեան մը մասնակից եղան և ուղեցին Մովսէսը քարկոծել , Աստուած մեզ կը ցուցնէ թէ որչափ կը զայրանայ անհնազանդութեան դէմ , և որչափ պարտիմք մեծարել օրէնքները և օրինաց վարիչները :

Կ. Մ. ԱՄՔԱՆԱԶ

Հետեւողքեանք Օր . Ժիւանիլի

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ⁽¹⁾

ՄՏԱՒՈՐ ԶԱՄԲՈՂՈՒԹԻՒՆ

Պարոններ

Անցեալ անգամ՝ ձեզ խոստացայ՝ հանգարա օդէ մը օդուտ քաղելով՝ Քալէէ անցնիլ գիմաց ի Տովր : Արդ , օդուտ քաղեմք , Պարոններ . եղանակն է գարուն , օդն է գեղեցիկ և ծովը հանգարտ . փութանք ի նաւ : Զորս կամ հինգ ժամու ուղեւորութիւն բաւ է . և ահա կը հասնիմք ի Տովր : Այժմ կը գտնուիմք մեծ Ագգի մը մէջ . Ուրիշ տութիւ խօսած եմ՝ ձեզ թէ Անգղիացիին ի՞նչ մեծ դեր կը կատարէ այսօր իւրեւ թագաւոր ծովու , իւրեւ վաճառական և առաջին ճարտարարուեստ ժողովուրդ : Աւելորդ է ըսել թէ այս նախանձելի գիրքն , իւր վաշեղած այս մեծ առաւելութիւններն ո՛չ դիպուածի արգիւնք են և ոչ ալ բաղդին մէկ խաղը , այլ յարատեւ աշխատութեան , աղնիւ նախանձախնդրութեան և հաստատամտութեան պատու : Այս ճամբարութիւնը պէտք չէ բնաւ միտքէ հանել և մասուլանդ հարկ է սկզբունք ընել զայն և հաստատարար հետեւիլ նմա :

Ճամբայ ելնեմք .

Ինչպէս գիտէք , Պարոններ , Տովր՝ համանուն նեղուցին վրայ իբր 28.000 բնակչօք գեղեցիկ նաւահանգիստ մ'է և մեծ յարաբերութիւն ունի Քալէի և Պուլսի հետ : Շարունակեմք ճամբանիս դէպ յարեմուտք , կ'անցնիմք Հաթիկն փոքր նաւահանգիստին տուֆէն՝ ուր 1066ին Մեծըն Գուլիէլմոս նաւային մեծ յաղթութիւն մը տարաւ Հարոլտ Բ . Անգլիոյ թագաւորին դէմ : Ահա Պայքոն որ 100.000 բնակչօք գեղեցիկ ու վաճառաչահ նաւահանգիստ մ'է : Փորքըսմուքն՝ Անգլիոյ առաջին պատերազմական նաւահանգիստն է այնքան մեծ՝ որ կարող է երկրին բոլոր նաւերն իւր մէջ պարունակել : Փորթըսմութիւն մէջ կը գտնուի տէրութեան մեծադոյն նաւարանը . նոյնպէս ձուլարան եւ թնդանոթի գործարաններ : Սուրբէմքքն՝ նոյնպէս գեղեցիկ նաւահանգիստ է և ընդարձակ առեւտուր ունի Սպանիոյ , Փորթուգալի ու Հիւս . Եւրոպիոյ հետ : Նաեւ Կեդր . Ամերիկա , Զին և Աւստրալիա գացող չոգենաւք այս նաւահանգստէն կը մեկնին : Կ'անցնիմք Ուայք կղզւոյն առաջին որ իւր գեղեցիկ կլիմային և զուարճալի տեսարաններուն պատճառաւ կոչուած է Պարսէզ Անգլիոյ : Գլխաւոր քաղաքն է Նիուքոն : Շարունակելով ճամբանիս , կը տեսնեմք Ուէլմուքն Էմմուքն փոքր նաւահանգիստներն որք ունին ծովային բաղանիքներ : Բլիմքն՝ նոյնպէս Անգլիոյ պատերազմական նաւահանգստաց մին է և ունի 125.000 բնակիչ : Կը գտնուիմք Լէնս Էնս հըրուանդանն և յառաջանալով դէպ ի հիւսիս կուգամք Պրիսթլի ծոցը՝ ուր կը թափի Սլէյքն գետը : Այս ջրանցքին մօտ՝ Ափօն գետին վրայ է Պրիսթլ 1215.000 բնակչօք որ ընդարձակ և վաճառաչահ նաւահանգիստ մ'է , ունի համալսարան , երկաթգլինաց եւ չաքարի գործարաններ ու մեծ յարաբերութիւն Սպանիոյ , Փորթուգալի , Նոր Աշխարհի և Անգլիական գաղութականութեանց հետ : Պրիսթլի գիմացը կը գտնուի Նիուքոն որ կ'արտածէ հանքածուխ և էր հին տաւն մայրաքաղաք Կալէսի : Քարսիի , Թաֆ գետակին վրայ ճարտարարուեստ քաղաք է , հոս կը գտնուին Անգլիոյ հանքածխոյ ընդարձակ բովերէն մին : Սուանսի նոյնպէս ճարտարարուեստ քաղաք և առաջնակարգ նաւահանգիստ է :

Ունի ձուլարաններ. մետաղեայ այլևայլ գործուածք, գարեջուր և հանքածուխ: Կ'անցնիմք Ս. Գէորգայ ջրանցքէն և Էնկլըսի կղզոյն քովէն, ու քերելով Կալլէսի երկրին արեւմտ. ափունքը՝ կը մտնեմք Իւլանտայի ծովը:

Պատրաստուեցէք, Պարոններ, ահա հասանք մեր ուղեւորութեան վախճանին, եկանք Լիվորնոյ Լ. Ս. յանուանի քաղաքն կը գտնուի Մէրսի գետին աջ եզերաց վրայ ծովէն 7 քիլոմէթր դէպ ի ներս և իբր 550,000 բնակչօք՝ աշխարհիս ունենէն նըշանաւոր, ամենէն վաճառաչահ և ընդարձակ նաւահանգստաց մին է: Լիվորնոյ կարեւոր և ընդարձակ յարաբերութիւններ ունի Իւլանտայի, Միացեալ Նահանգաց և Ովիկանիոյ հետ: Միանգամայն ճարտարարուեստ քաղաք է Լիվորնոյ: Ունի երկաթեղինաց աճառի, շաքարի, բրդեղինաց գործարաններ, մեքենայ, կաշի, քիմիական նիւթոց գորարաններ և ըն:

Հոս մեր ուղեւորութիւնը վերջ կը գտնէ: Միայն թէ, Պարոններ, կը յանձնարարեմ ձեզ որպէս զի այս ուղեւորութիւնը դուք ալ առանձինն քանի մ'անգամ կատարէք, ուշի ուշով և խնամով նշանակելով տետրի մը մէջ այն ծանօթութիւններն զորս տուի այլ և այլ երկրաց ու քաղաքաց մասին:

Եթէ փորձով համոզուիմ թէ կրցած էք օգուտ քաղել խօսածներէս, այն ատեն կը խոստանամ, արձակուրդի օրերէն յետոյ, ձեզ հետ աւելի զուարճալի և աւելի հետաքրքրական ուղեւորութիւն մը կատարել:

Ուրեմն ի տեսութիւն Օգոստոսի սկիզբը:

ԳՐԻԳՈՐ ՄՍԻԳՐԵԱՆ

Ը Ն Թ Ա Յ Վ

ՅԵՐԵՐԵՐԹԵԱՆ ԵՒ ՎԵՅԵԼԶԵՐԵՆՅԱՐԹԵԱՆ⁽¹⁾

Պ. ՄԱՄԲՐԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ

ԱՌ ԱՇԱԿԵՐՏՍ ԻՐ՝ ՊՅՂՈՍ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ

2. Պարբերութիւն

Պ. Մամբրէ. — Այսպէս, մեք կրնանք կազմել պարզ նախադասութիւններ. եւ

(1) Տես թիւ 20

լաւ գիտցէ՛ք որ նախընթաց դասին մէջ դուք գրեցիք այն ամէն տեսակ պարզ նախադասութիւններն՝ որոց կրնաք պէտք ունենալ այսուհետեւ:

Բայց կարելի է խօսիլ միմիայն պարզ նախադասութիւններով: Նախադասութիւնք միշտ այդպէս միայնակ չեն մընար: Պէտք է գիտնալ շարադրել զանոնք կանոնաւոր կարգաւ մը, և՛ ինչպէս կ'ըսեն՝ պարբերութիւն կամ խօսք կազմել: Նախադասութիւնները կը նմանին որմաքարերու զորս գետնի վրայ չեն թողուր քովէ քով, այլ կը ջարեն՝ պատ մը յօրինելու համար:

Յովհաննէ՛ս, գրատախտակին վրայ գծած սա պատկերին նայէ՛, և ըսէ՛ թէ ինչ կ'ընէ այս փոքրիկ տղան զոր պիտի տնուանենք Յուսիկ:

Յովն (գրելով). Յուսիկ կ'ուսանի իւր աշխարհագրութեան դասը (ձե 1):

Ձեւ 1.

Պ. Մամբրէ. — Կա՛ւ, պատկերին քով նշանակենք այս նախադասութիւնն. «Յուսիկ կ'ուսանի իւր աշխարհագրութեան դասը»: Յուսիկ ի՛նչպէս նստած է ուսանելու համար:

Յովն. (գրելով) Յուսիկ կրնանք է սեղանին (ձե 2):

Ձեւ 2.

Պ. Մամբրէ. — Տղուն այս կացութեանէն չէ՞ք կրնար հասկնալ թէ ի՛նչպէս կ'ուսանի Յովն. — Կը հասկնանք, Պարո՛ն, Յուսիկ կ'ուսանի ուշադրութեամբ. (ձե 3):

1. Յուսիկ կ'ուսանի իւր աշխարհագրութեան դասը:
2. Յուսիկ կը թնայ է սեղանին:
3. Յուսիկ կ'ուսանի ուշադրութեամբ:

Ձեւ 3.

Պ. Մամբրէ. — Եւ ինչո՞ւ համար կ'աշխատի այսպէս, գտէ՛ք պատճառ մը:

Յովն. — Անշուշտ սա պատճառաւ որ հարցաքննութիւնը մօտ է:

Պ. Մամբրէ. — Լա՛ւ նշանակե՛նք միշտ. «Յուսիկ կ'ուսանի, վասն զի հարցաքննութիւնը մօտ է» (ձեւ 4):

1. Յուսիկ կ'ուսանի իւր աշխարհագրութեան դասը:
2. Յուսիկ կը թնայ է սեղանին:
3. Յուսիկ կ'ուսանի ուշադրութեամբ:
4. Յուսիկ կ'ուսանի, վասն զի հարցաքննութիւնը մօտ է:

Ձեւ 4.

Ահա այսպէս ունեցանք չորս առանձին նախադասութիւններ: Հիմայ, Պօղոս, Ժորձէ՛ շտրպասի այս չորս նախադասութիւններն և անոնցմով շինէ՛ միակ խօսք մը, միակ պարբերութիւն մը:

Պօղոս (գրեւոր). Յուսիկ կ'ուսանի իւր աշխարհագրութեան դասն, — եւ կը թնայ սեղանին, — եւ կ'ուսանի ուշադրութեամբ — վասն զի հարցաքննութիւնը մօտ է:

Պ. Մամբրէ. — Ո՛չ, այդպէս չըլլար. նախադասութիւններն իրարու ետեւէ չարեւ միայն բաւական չէ, այլ պէտք է շարադրել զանոնք: Եթէ ձեզի ըսէի որ մարդու պատկեր մը գծագրեցէ՛ք, և դուք գծէիք ասդին գլուխ մը, անդին իրան մը, աւելի հեռուն՝ երկու թեւեր, և ասոնց քով երկու սրունքներ, մարդու պատկեր մը գծուած չէր ըլլար: Պէտք է որ մարմնոյ ամէն մէկ մասն իր պատշաճ տեղը դրուի: Պարբերութեան մը մէջ ալ ամէն մէկ նախադասութիւն ունի իւր պատշաճ անդր: Պարբերութիւն մը կը նմանի մարմնոյ մը, և այս պատճառաւ է որ նախադասութիւնները կը կոչուին պարբերու-

թեան «անդամներ»: Դո՛ւ չարագրէ տեսնեմ, Յովնանէ՛ս:

Յովն. (գրեւոր). Յուսիկ՝ սեղանին կը թնայ՝ ուշադրութեամբ կ'ուսանի իւր աշխարհագրութեան դասը, վասն զի հարցաքննութիւնը մօտ է:

Պ. Մամբրէ. — Այս ձեռով չարագրուած սոյն պարբերութեան մէջ, գիտեցէ՛ք այն նախադասութիւնը զոր կ'ստորագծեմ. Այն է որ կը բացատրէ գլխաւոր իրողութիւնը. ուրեմն կրնանք անուանել զայն՝ գլխաւոր նախադասութիւն:

Յուսիկ կ'ուսանի իւր աշխարհագրութեան դասը: Ահա այս մասն է որ ամենէն առաջ գրուեց ձեր ուշադրութիւնն. յետոյ դուք ձեզի հարցուցիք թէ ի՞նչպէս կ'ուսանի, ի՞նչո՞ւ համար կ'ուսանի, և ձեր հարցմանց ի պատասխանի՝ ուրիշ նախադասութիւններ եկան լրացունել զառաջինն. այն միւսներն ալ անուանենք ստորագաս նախադասութիւն:

Գլխաւոր նախադասութիւնը տան տիրուկին է, միւսներն օժանդակող սպասուհիներու պէս կը մտնեն խօսքին մէջ: Կըրնանք յապուել և յաւելուլ ստորագասներն, ինչպէս որ կրնանք սպասուհի մը ճամբել կամ նոր սպասուհի մը բերել: Բայց գլխաւոր նախադասութիւնը կը մընայ միշտ, քանզի անիկա՛ է տան տէրն ու հրամայողն:

Օրինակ մը տա՛նք: Պատկերին մէջ կ'աւելցուենք բաց պատուհան մը (ձեւ 5):

Ձեւ 5.

Կ'ենթադրեմ թէ Ժորձի վրայ կը նայ այս պատուհանն, ուսկից Յուսիկ կը ըսէ իւր խաղաղող ընկերաց ձայներն: Նոր պարագայ մ'է այս՝ որ ծնունդ պիտի տայ նոր usmագաս նախադասութեան մը: Պէտք է որ այս ձայները Ժորձութեան մէջ ձգէին զՅուսիկ, սակայն այս բարի տղան կը մնայ իւր սեղանին առջև: Արդ, մեր պարբերութեան մէջ այս իրողութիւնն

ալ յայտնեմք ի պատիւ Յուսիկին: Աւելցունենք ուրեմն. երբոր ընկերները կը խաղային: Այս նոր ստորադասը չի կրնար փնաս մը պատճառել մեր գլխաւորին: Պօղոս, այս նոր նախադասութիւնն ալ դի՛ր պարբերութեան մէջ:

Պօղոս (գրելով). «Յուսիկ՝ սեղանին կըրթընած՝ ուշադրութեամբ կ'ուսանի իւր աշխարհագրութեան դասը, վասն զի հարցաքննութիւնը մօտ է, երբոր ընկերները կը խաղան:»

Պ. Մամբրէ. — Յովհաննէ՛ս, աղէկ եղա՞նք այս շարադրութիւնն:

Յովհ. Ո՛չ, Պարոն:

Պ. Մամբրէ. — Ինչո՞ւ համար:

Յովհ. — Վասնզի պիտի կարծուի թէ ընկերները կը խաղան ա՛յն ատեն՝ երբ հարցաքննութիւնը մօտ է. մինչդեռ՝ Յուսիկի ուսած ատենն է որ իւր ընկերները կը խաղան: Պէտք է շարադրել սա՛պէս. «Երբոր ընկերները կը խաղան՝ Յուսիկ՝ սեղանին կրթնած՝ ուշադրութեամբ կ'ուսանի իւր աշխարհագրութեան դասը, վասն զի հարցաքննութիւնը մօտ է:»

Փոխէջ ի Հոյ

ՆՇԱՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Ի. Գառէ և Լ. Մոյ

Մալխարա

(Շարունակելի)

Ի Ր Ա Գ Ի Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Կ Ր Ա Կ
(Տես թիւ 20)

Ահա ամանով քիչ մը ջուր: Կը տաքցնեմ դայն. քանի մը փայրկենէ վերջ ամանին մէջ ջուր չպիտի գտնուի այլ ևս և պիտի պարսպ մնայ.....

Ատո՛մ, ի՞նչ եղաւ ջուրը:

— Մուխի ձեւով ելաւ գնաց:

Ըսեւ կ'ուզես թէ ջուրը չոգիացաւ և թէ՛ տաք ու թէ՛ չոգին օդին մէջ տարածուեցաւ: Ուրեմն ջուրը չանհետացաւ, այլ միմիայն ձեւը, երևոյթը փոխեց: Փոխանակ հեղուկ վիճակաւ մը ամանին մէջ դառնուելու, շոգոյ վիճակաւ օդին մէջն է հիմա: Այդ չոգին դարձեալ կրնայինք հեղուկի վերածել և վերստանալ ջուր: Ուրիշ օր մ'ան ալ կը սովորեցնեմ ձեզ:

Երբ հրատի կտոր մը կ'այրի, գիտէք

դուք թէ անոր նիւթը մաս մ'օդի հետ կը միանայ, եւ թէ այս խիստ արագ միացումէն լոյս ու տաքութիւն յառաջ կուգան: Միանալը ջնջուի, անհետանալ չէ: Ածուխի, հրատի, փայտի կտորներն ալ չէ՛ն կրնար միթէ ջրին պէս իրենց ձեւն ու երևոյթը փոխել, և իրենց այրած ատենն այլափոխիլ ու տեսակ մը շոգի կամ օդ դառնալ:

Այո՛, բարեկամներս, եւ այսպէս ալ կ'ըլլայ: Ամէն մարմին՝ որ այրելու համար օդին հետ կը միանայ, տեսակ մ'օդ կը դառնայ որ կազ կ'ըսուի, ինչպէս որ շոգի կ'ըսուի այն տեսակ մ'օդը յոր կը փոխակերպի ջուրը:

Ինչպէս որ կարելի էր ջրաշոգին օդին մէջէն վերստին առնուլ, նոյնպէս կարելի է նաեւ փայտին, ածուխին, մոմին այրումէն առաջ եկած կազն օդէն վերստանալ: Ստիպուած՝ կանգ կ'առնում հոս. վերջն այս նիւթին վրայ աւելի հետաքրքրական բաներ պիտի սովորիք:

Ջանա՛ք հիմա ի կիր արկանել ինչ որ սովորեցաք:

Աչոտ, ի՞նչ բանի կը դործածուի կրակը:

— Տաքնալու և կերակուր եփելու.

Ատի կրակին գլխաւոր դործածութիւնն է: Բայց պէտք է գիտնաք որ չկայ երբեք արուեստ մը, ճարտարական արուեստ մ'որ առանց կրակի ըլլայ:

Եւգինէ, կրակ ընել գիտե՞ս: Սեպէ՛ թէ սա ծխանին մէջ կրակ ընել պատուիրած եմ քեզ. Ահա քեզ փայտ, տաշեղ, լուցկի, բացատրէ մեզ թէ ի՞նչպէս պիտի ընես:

— Այո՛, բսեմ ահա թէ՛ ի՞նչպէս կ'ընեն մեր տունը: Մայրիկը կրակարանին երկաթներուն վրայ չոր ձիւղեր կը շարէ, յետոյ անոնց վրայ փայտի խոշոր կտորներ և ձիւղերուն տակը տաշեղ կը դնէ ու կը բռնկցնէ տաշեղը:

Ինչո՞ւ համար աւելի կը նոյին տաշեղը բռնկցնել քան թէ փայտի խոշոր կտոր ունեքը:

— Որովհետեւ տաշեղն աւելի աղէկ կ'այրի:

Այո՛, աւելի աղէկ կ'այրի. որովհետեւ բարակ է և այնպէս մը գետեղուած որ օդըն ազատ կերպով կրնայ ամէն կողմէն երս, անոր մէջ մտնել: Աղէկ այրելու համար բաւական չէ միայն որ այրելի մը

չոր և բարակ ըլլայ: Գիտէ՞ք թէ՛ որչա՛փ շուտ կ'այրի, կ'սպառի թերթ մը թուղթը: Բայց եթէ թերթ մը թղթի տեղ, գիրք մը ձգուէր հրատին մէջ, և քանի մը վայրկեանէ ետք հանուէր, այդ գրքին միմիայն եղերքները քիչ մ'ածխոտած պիտի ըլլային. քանզի օդը չկրնալով գրքին թուղթերուն մէջ թափանցել, չպիտի այրէր գտնոնք:

Այդէկ կրակ մ'ընելու համար՝ պէտք է ուրեմն նիւթերն այնպիսի կերպով դետեղել միշտ, որ օդը կարենայ ազատ շրջան ընել փայտակուտին մէջէն: Հարկաւ դիտած կ'ըլլաք որ կրակ վառուած ատեն շատ մը մուխ կ'ենէ և շատ անգամ այս մուխը սենեկին կամ խոհանոցին մէջ կը տարածուի, ասոր առջեւ առնելու համար հիմա միջոց մը պիտի ըսեմ ձեզ: Աշոտ, դու ալ մայրիկիդ ըսէ:

Գիտէ՞ք դուք թէ՛ տաք օդը թերթէ և եւ վեր ելնել կ'ուզէ. բայց ծխնելուզին մէջէն վեր ելնելու համար՝ պէտք է որ մղէ, հրէ իր առջևը գտնուած ցուրտ օդն որ ծխնելոյզը կը լնու: Մինչդեռ տաք օդն ասոր համար ամէն ճիգ կը թափէ, բաւական քանակութեամբ մուխ կարճ ճամբան կը բռնէ և սենեկին մէջ կը տարածուի, զոր արդիւնքով համար շատ պարզ միջոց մը կայ:

Քիչ մ'առաջ եւագինէ չոր ճիւղերուն տակ տաշեղ դրաւ: Պէտք էր փայտի խոշոր կըտորուանքներուն վրայ ևս դնել անկէ եւ նախ վրան դրուածը լոնկիցնէ: Տաշեղը, խորուն թուղթը բարակ ըլլալով առատ օդունին իրենց մէջ, ասոր համար գրեթէ առանց մուխի կ'այրին: Ուստի եթէ ատոնց տաքցուցած օդի մէկ մասը սենեկին մէջ տարածուելու ալ ըլլայ, սենեակը մուխով չլեցուի, որովհետեւ տաշեղը կամ թուղթը եթէ վրան դրուելու ըլլան, աւելի յարմար աեղանորոտած կ'ըլլան ծխնելուզին օդը՝ տաքցնելու, քան այն ատեն երբ փայտակուտին տակը ծածկուած ու ճգմուած ըլլան: Այս կերպով ուրեմն ծխնելուզին օդը շուտով կը տաքնայ, վեր կ'ենէ ծխնելուզին մէջէն և թարմ, ցուրտ օդ կուգայ լեցնել կրակարանին վարի դին որ դատարկ մնացած է. օդի ընթացքը հաստատուած է այլ ևս. տհա հիմա է վարի տաշեղները վառելու ատենը: Օդի հոսանքը փքոցի պաշտօնը պիտի կատարէ հոս և

բոլոր ծուխն զգալի կերպով մը ծխնելուզէն պիտի քաշուի:

Կրակ վառելու այս պղտիկ կանոնը մի մտնաք:

((Ծ. Ս.))

Գ. Ա. ՄԱՂԱԹԵԱՆ

ՄԻՋԻՆ ԸՆԹԱՑՔ

ԸՆԹԱՑՔ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՀՈՎԻԻՐ ԵՒ ՓԻՂԻՍՈՓԱՅՆ

ՅԱՏԱԿԱԳԻԾ

Անուսումն ծեր հովիւ մը կը վայելէր գիտնոյ համբաւ... Փիլիսոփայ մը կուգայ հարցաքննելու զայն... Երկոցուն մէջտեղ խօսակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ յորում փոփոխութիւն աւելի ողջմտութիւն կը ցուցնէ եւ տիեզերաց տեսարանէն սկզբանց եւ պարսոց ամբողջութիւն մը կը հետեւցնէ:

Փիլիսոփայն կը մեկնի զարմանալով հովիւին վրայ զոր նախ ծաղրելու եկած էր:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՄՆ

Ծերունի հովիւ մը, թէպէտեւ անուսումն, գիտուն մարդու համբաւը կը վայելէր: Քաջ բարոյախօս էր նա, և ընտիր խորհրդական հակառակութեանց, կագերու ու կուլնեւորու մէջ:

Փիլիսոփայ մը որ լաւ էր նորա համբաւը ուզեց զայն տեսնել, դնելով ի մօտ ծաղրել զինքն ինչպէս նաեւ իւր վրայ զարմացողներուն միամտութիւնը: Կ'երթայ կը գտնէ զայն, և առողջութեան, օգին և հնձոց վրայ քանի մը հասարակ ու աննշան խօսքեր ընելէ յետոյ նորա հետ, կ'սկսի բուն նիւթին վրայ խօսիլ:

«Դուք խնայողուն մարդու մը համբաւը ունիք, ըսին ինձ:

— Գիւղին մէջ ունիմ այդպիսի համբաւ մը, որուն արժանի չեմ տեսներ զիս:

— Անտարակոյս դուք այդ համբաւը ըստացած էք հեռաւոր երկիրներ հրահանգիչ և խմատնարար ուղեւորութիւններ ընելով:

— Ոչ, Տէր. ես իմ գիւղէս դուրս ելած չեմ:

— Ուրեմն կը ճանչէք դուք Պղատոնը, Սենեկան, Բասքալը...:

— Երբեք: Այս պարոնները ինձ բոլորովին անծանօթ են: Եւ ոչ իսկ նոցա բնակարանը գիտեմ:

— Ըսե՛լ կ'ուզեմ թէ գիտնոց գիրքերը կարդացած էք անշուշտ:

— Աւա՛ղ, մանկութեանս ժամանակ մեր գիւղին մէջ ոչ դպրոց կար և ոչ դասատու. ուստի ոչ կարդալ սովորեցայ ես և ոչ գրել. Բնութեան մեծ գրքին մէջ միայն կը կարդամ:

— Բէ՛հ. ըսաւ փիլիսոփայն, բնութեան մեծ գրքին մէջ կը կարդաք դուք...: Բայց ի՞նչ կրնաք հասկնալ դուք այդ գրքէն եթէ մէկը զայն չբացատրէ ձեզ:

— Ձեր հարցումը շատ տարօրինակ կը թուի ինձ: Միթէ բարին Աստուած, աշխարհս ստեղծած ժամանակ, չգրա՞ն անդ նշաններ որ յայտնապէս կը ցուցնեն և կը հաստատեն նորա գոյութիւնը: Ո՞չ ապաքէն բնութեան մէջ կան բլուր ձայներ հրահանգիչ զոր տխարագոյնք իսկ կրնան դիւրաւ հասկնալ:

— Այդ խորհրդածութիւնդ ճիշդ է:

— Ես ճշմարտութիւնը ուրիշ տեղ փնտռած չեմ, որովհետեւ միջոցները կը պակասէին ինձ: Սակայն որովհետեւ սիրտս անյաբար տենչացող է ճշմարտութեան, աշխատած եմ գտնել զայն արարչագործութեան զանազան տեսարանաց մէջ:

«Արեգակը կը յիշեցնէ ինձ զԱստուած, երկնից արքայն, որ առաւել առատութեամբ կը շնորհէ մեզ իւր պարգևները քան որչափ այս աստղը իւր ճառագայթները և իւր կենսատու ջերմութիւնը:

«Երկրին արգասաւորութիւնը և եղանակաց զանազանութիւնը կը յիշեցնեն ինձ Նախախնամութիւնը որ այնքան առատաձեռնութեամբ կը մատակարարէ մեր բոլոր պէտքերը:

«Գառնուկէն սովորեցայ հեզութիւն, չունէն հաւատարմութիւն, ձիւն հնազանդութիւն, եղէն համբերութիւն եւ քաջասիրտութիւն, մեղուէն եւ մրջիւնէն ժրութիւն և աշխատութիւն, ագաղաղէն արթնութիւն, տատրակէն խանդաղատանք...:

«Թէ ի՞նչ բանէ պարտիմ խորշիլ գար-

չիլ, զայն եւս սովորած եմ գայլին անդութութենէն, օձին նախանձէն, ազուէսին խորամանկութենէն, խոզին շատակերութենէն, սիրամարդին սնախառութենէն...:

«Ոչինչ սակայն այնչափ ազդեցութիւն կ'ընէ ինձ որչափ երկինքն ի գիշերի: Ի՛նչ հեշտութեամբ և զմայլանօք, մինչդեռ հօտըս կը ննջէ շանս պահպանութեան տակ, կը գնեմ այս կապոյտ կամարն անսահման ուր ցանուած ցրուած են աստղք և նոցա մէջ լուսինն արծաթէ ճաճանչներով:

«Ո՞վ, կ'ըսեմ իւրովի, ո՞վ դրաւ երկնից բարձրութեան մէջ այն աստղերը որ կը դառնան լուսնոլով և գոգցես բանակ մ'են դշխոյի մը հրամանատարութեան ներքեւ... և յայնժամ միտքս կը բարձրանայ, կը սաւառնի մինչև այն միւս երկինքը ուր Աստուած հաստատած է իւր դահլ և ուր սուրբերն, լուսափայլք քան զաստեղս, կը վայելեն անվախճան երջանկութիւն:

— Բայց դուք կը հաւատայք այս երջանկութեան:

— Անշուշտ, որովհետեւ բնութենէն զատ կրօնքն ալ զայն կը սովորեցնէ մեզ: Տե՛ս, ծեր եմ ես: Տարիները կը ծանրանան ուսերուս վրայ և կը խոնարհեցնեն զիս դէպ ի գերեզման, ուր քիչ ժամանակ յետոյ մարմինս պիտի իջնէ...: Բայց հոգիս պիտի թռչի ուրիշ աշխարհ մը, սպասելով որ իւր մարմնոյն հետ անդրէն միանայ:

— Կը յուսայք թէ վերստին պիտի յառնէք ի մեռելոց:

— Այո, ըստ վարդապետութեան իմ կրօնի և բնութեան իսկ: Ձե՞մ տեսներ միթէ ցորենի հատն որ կը մեռնի հողոյն մէջ, և անդրէն կը կենդանանայ բազմապատիկ, և թրթուրը որ դուրս կ'ելնէ իւր շիրմէն, արծաթափայլ և ոսկեթեւ թիթռան կերպարանօք...: Այսպէս և ես պիտի վերկենցաղիմ, և արդէն իսկ կ'ողջունեմ այն մեծ օրն յորում արդարք պիտի յառնեն ժառաւորեալ, լինելու համար մասնակից երկնային երջանկութեան:

Եւ զոյգ ընդ բանիցն, լուեց հովիւն, միշտ ի գնին կալով երկնից. փիլիսոփայն մեկնեցաւ յապուշ կրթեալ, գնաց կարդալու, ինքն ևս, բնութեան մատեանը որ է անընկճ և յորդառատ աղբիւր խմամուտութեան մարդկային ազգի:

(Ֆ. Բ.)

Մ. ԱՍՔԱՆԱՋ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԸՆԹԱՑՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՁՈՒ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԱՆ ԵՌԹԱՆԱՄԵՅ

Ի ժամանակին իբրեւ՝ մեռաւ Աղեք-
սանդը արքայ Մակեդոնացւոց, թա-
գաւորութիւնն ի չորս առաջ² իշխա-
նութեան բաժանեցաւ, անդր ի կողմն
Բաբելոնացւոց և Մակեդոնացւոց և Ա-
սիացւոց և Եգիպտացւոց: Արդ մի ոմն
յեգիպտացւոց թագաւորաց անտի-
Պտղոմէոս, եղբայրասէր անուն, ըն-
թերցասէր, թագաւորեալ, զամենայն
գիրս ժողովել հրաման ետ Դեմետրեայ
Փաղերեանց որ ամենայն գիւնապահացն
գլուխ էր: Խուզեցին³ զհին մատենան
ամենայն, բերին և զհնոց կտակարա-
նացն և մարդարէից գիրսն յանդիման
ընթերցուլ նմա: Լաւ համարեցաւ
թագաւորն ոչ բռնութեամբ և սաստիւ
խնդրել զգրեանն⁴, այլ սիրով կամե-
ցաւ զմիտս հաճել⁵ հրէից: Կռեաց ի
մօր իւրում թէ, իբրեւ սաստիւ խնդ-
րիցէ, թերեւ նենգ ինչ խառնիցեն⁶,
եղիալարու որ յայն ժամանակս քահա-
նայապետն լեալ էր՝ ետ տանել պար-
գեւս բազումս ի տաճար անդր Երու-
սաղեմացւոց և վեց վեց այր յերկոտա-
սան ազգացն իտրայեւացւոց, արս ըն-
տիրս գիտութեամբ, ի թարգմանու-
թիւն առ ինքն հրամայեաց կոչել: Ապա
զիրոճ առնոյր, զհանդէս տեսանէր⁷ ե-
թէ իցեն գիրքն սուրբ թէ չիցեն,
Դարձեալ զի մի ընդ միմեանս խոր-
հուրդ ինչ գիցեն⁸ թարգմանքն, ի փա-
րովն, որ մօտ յԱղեքսանդրիա կայ,
թարգմանացն որ եկեալ էին՝ առն իւ-
րաքանչիւր¹⁰ սենեակ բաշխեալ, զամե-
նայն գիրսն հրամայեաց թարգմանել,
նոքա իբրեւ եկին մօրն, յեթմանասուն
և յերկուս աւուրս զամենայն մատենա-
սըն, յիւրաքանչիւր յիւրում սենեկի
անդ թարգմանեցին, եւ թագաւորին

առեալ զամենայն մատենան զթարգ-
մանեալս, չետ ընդ միմեանս խառնել,
այլ ի մի վայր ժողովեալ զամենայն,
գտանէր ոչ միայն մտաց զօրութեամբ¹¹
ի մի միաբանութիւն եկեալ¹², այլ և ի
բանս և ի բարբառս¹³ միաձայն: Զի ոչ
եթէ ի խորագիտութենէ ճարտարու-
թեան մարդկապէս լինելոց էր գործն,
այլ ի հոգւոյն Սրբոյ որ յարանցն այնո-
ցիկ ի սիրտն խօսեցաւ՝ թարգմանու-
թիւնքն կատարէին:

Թարգ. ԿԻՐԵՂ ԱՂԵՔՄԱՆԴՐԱՅԻ
Նախնեաց, Ասկեղարու Կոչումն րնձայութեան

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՔ

1. Ի ժամանակին իբրեւ...: Փոխանակ
ըսելու ի ժամանակին յորում...: Յարա-
բերական դերանունն առել երբեմն (ժամա-
նակ և Տեղ ցուցուցած տան) իբրեւ,
յորժամ, ուր, ուսիլ բառերը կը գործածուին
ինչպէս, ի ժամանակի իբրեւ (յորում) լի-
նէր ձայն յերկնից: Ի ժամանակի իբրեւ
(յորում) չոգայ ես: Ի ժամանակի յորժամ
(յորում) սպառեալ էին թագաւորքն:
Յաւուր յայնմիկ յորժամ (յորում) խնդրե-
ցից վրէժ: Ի պատերազմի ի մահուանէ մի
երկնչիք՝ ուր (յորում) ես ոչ մեռայ: Դար-
ձայց ի տուն իմ ուսի (յորմէ) ելին: — Եր-
բեմն ալ զի չաղկապը կը գործածուի փո-
խանակ ուր ի, մանաւանդ իբրեւ, որպէս,
բառերէն ետքը. ինչպէս, ի ժամանակի զի
(յորում) հարկանէր Աղեքսանդր զԴարեհ
արքայ Պարսից: Իբրեւ փուշք չարափուշք
զի (որ) այրին ի հրոյ: Որպէս փայլակն
զի (որ) ելանէ յարեւելից: — Բոլոր այս
գործածութեանց մէջ ուր, ուսի, իբրեւ,
յորժամ, զի բառերն ոչ մակբայ են և ոչ
չաղկապ. մակբայ չեն, որովհետեւ մակբայ-
ները կապելու պաշտօն չունին. չաղկապ ալ
չեն, որովհետեւ յաջորդ նախադասութիւն-
ները միջանկեալ են և ոչ թէ ստորադաս.
զի գլխաւոր նախադասութեան մէկ մասին
(բառին) իմաստը կը լրացնեն: Լուծելու ա-
տեն պէտք է զանոնք յարաբերական դեր-
անուն վերածել կամ իբր յարաբերական
դերանուն տէր բայի կամ խնդիր տալ
բային:

2. Թագաւորութիւնն ի չորս առաջ ի խա-
նութեան բաժանեցաւ. թագաւորութիւ-

նր չորս մասերու կամ ճիւղերու բաժնուեցաւ: — Առաջ. գոյ: ձիւղ, մասն, սկիզբ:

3. Որ ամենայն դիւանապահացն գլուխ էր. որ բոլոր գրատունը պահողներուն պետն էր:

4. Խուզել. փնտռել, քննել:

5. Դրեան. գիրքեր: — Եան է մասնիկ յոգնակաւորացիչ եղակի ձայնով. այսպէս կ'ըսուի, Բերդեան, խողեան, ճանճեան, թղթեան. գործեան. խորդեան ևն: Հետեւեալ մասնիկներն ևս յոգնակի կ'ընեն զգոյականն. ան, անի՛ եար, եր, իկ, կան, նեար, որայ, որեայ, ուի, սսան, սի, ոսի: — Դատան, իշան, ձիան: — Աթոռանի, աւագանի, նամականի, կանանի, պատգամանի: — Բանեար, իշեար, վարժեար, վանեար: — Բաներ, վաներ, ներդեր: — Մարդիկ: — Բազմական, գրաստական, զօրական: — Բարձկնեար, նաւկնեար, քաղաքկնեար: — Արտորայ, կալորայ, վանորայ: — Արտորեայ, վանորեայ: — Աչուի, իշուի, չնուի, զսուի: — Այգեատան, անդատան, մարդատան, ձիատան: — Ծակաի, մանկաի: — Ոսկրոտի, փորոտի: — Ուրիւն՝ վերջաւորող գոյականներն ալ երբեմն իբր յոգնակի կը գործածուին. ուստի Գերութիւն կը նշանակէ նաեւ գերիներ, մարդկութիւն՝ մարդիկներ, զինուորութիւն՝ զինուորներ, աշակերտութիւն՝ աշակերտներ ևն:

6. Զմիսս հանել Հրէից, Հրէից կամքը կատարել:

7. Նենգ խառնել. նենգութիւն ընել, բանեցնել: — Կ'ըսուի նաեւ խելս խառնել. վարպետութիւն, խելք բանեցնել: Բարեկամութիւն խառնել. բարեկամութիւն ընել: Ընդ զինիս խառնել. գինի խմել: Գիրկ ընդ գիրկ խառնել. իրար գրկել:

8. Զփորձ առնոյր, գնանդէս տեսնել. կը փորձէր: — Ընտիր մատենագրաց սովորութիւնն է այսպէս երկու (երբեմն երեք) հոմանիչ դիմաւոր բայեր քովէ քով գործածել. ուստի կը տեսնուին շատ տեղ, պասիցես պաշարիցես, խախտեցին խորտակեցին, պարծիս պայքիս, հեղձնում մղձկիմ, սպան ստակեաց, աղաչեմ եւ փառելի ասեմ ևն:

9. Խորհուրդ դնել. խորհուրդ ընել. խորհիլ:

10. Իւրաքանչիւր բառը ընտիր նախնիք շէն հովովեր. իւր ուղղականը սեռականի և տրականի տեղ կը գործածուի. ինչպէս,

Նստաւ իւրաքանչիւր (սեռ.) ի վերայ նոցա: Բաժանէ Տէր իւրաքանչիւր (տրակ.) որպէս և կամի:

11. Մսաց զօրութեամբ. խմատին կողմանէ:

12. Ի մի միաբանութիւն գալ. միաբանիլ. Համաձայնիլ. — միաբանութիւն է բառ կրկնաձայն. իւր մասնիկն է ոչ թէ ուրիւն, այլ ոյր — իւն: Հայերէնի մէջ ուրիւն մասնիկ չկայ. բոլոր ուրիւն վերջաւորող գոյականներն նախ ածանցուած են ոյր եւ ապա իւն մասնիկաւ, և երկու ձեւերով ալ գործածելի. ինչպէս, աւագ, աւագոյթ, աւագութիւն. սովոր, սովորոյթ, սովորութիւն. ծեր, ծերոյթ, ծերութիւն. ծանծիր, ծանծրոյթ, ծանծրութիւն. բազում, բազմոյթ, բազմութիւն ևն: Շատերուն ոյր ով գործածութիւնը անսովոր է. ուստի չըսուիր՝ քաջոյթ. նենգոյթ. բարկոյթ, յարոյթ. միաբանոյթ:

13. Բարբառ. բառ:

ԼԵԶՈՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ՎԱՐԺՔ

ՀՐԱՀԱՆԳ 1.

Առակերտ կէտերուն տեղ պարտի նախընթաց դիմաւոր բային դէմովն ու բուովն հոմանիւ բայ մը դնել:

1. Ասացից և առ ձեզ որ նշաւակիք եւ . . . ի հրապարակս: Ոսկեր: 2. Ընդէ՞ր գաղանացն օրինակի խեղդես և . . . զեղբայրն, և քարչես առաջի ամենեցուն ի հրապարակի: Նոյն: 3. Եւ երկիր առանց ջուրց պատառի և . . . եզնիկ: 4. Շիջանի . . . և այն որ զջերմութիւնն ունէր: Բրազ. վեց օր: 5. Քանզի. տարածեաց . . . լյան զիւր բոցաձաձանչ ճառագայթոն՝ զամենայն մեծաձիգ երկայնատարած տարածիւք օդոյն: Նոյն: 6. Այլ և խմատունք, զօրաւորք և թագաւորք դողային և . . . ի նմանէ: Ոսկեր:

Ուղղեալ. 1. Քարուակ կոյք: 2. Մըզ. ձկես: 3. Խորխորի: 4. Յափշի: 5. Սրկի: 6. Մարտէին:

ՀՐԱՀԱՆԳ 2.

Առակերտ պարտի հետեւեալ նախադասութեանց նշանակեալ բայերուն տեղ հոմանիւ ոն մը գործածել:

1. Զոր սիրէ, ասէ, Տէր, տանջէ. չարաչար գանահարէ զամենայն սրդի՝ զոր բնդունի: Սկեր: 2. Որ ի ներքս անդ էին՝

յամբութիւն քաղաքին յուսացեալ՝ ծաղիւն
դերրայեցիսն: Մկբ: 3. Ուժգին սիրով սիր-
եաց զնա, և շարժէր զնախանձ նոյաւ ա-
ռաջին կնոջն: Բիւզ: 4. Քանդէր և կողոյսէր
զամենայն օրդիւն Հռամասեայ օր բնակեալ
էին ընդ երեսոս անասաւորին: 5. Ս. Գիրք.
Եւ կամ յորժամ հէն յաշխարհ արշաւեցէ՝
կողոյսեւ և կոտորեւ զմարդիկ, մի զօրս
ժողովեացեն, և մի գունդս առ գունդս
կազմեացեն՝ հանելոյ զհէնն յաշխարհէ: Եզ-
նիկ: 6. Հասեալ այսոյն՝ ունէին զճակատուն
տեղի, զզէնս քաղէին նշանկեւոցն, կողոյս-
սէին զվիրաւորս: Ս. Գիրք:

Ուղղեալ. Գանալից առնէ. յակն առնու:
Այսպիստակ լինէին (Երրայեցեւոցն): 3. Նա-
խանձուկս արկանէր: 4. Աւար հարկանէր:
5. Տեւաղերծ առնել: 6. Դիւղերծ առ-
նէին:

ՀՐԱՀԱՆԳ 3.

ձիւլ, յոռի, աւերել, ի զուր բաւերուն
համանիշները գտնել:

ձիւղ, ոտտ. ուղէչ. բարունակ ստեղն.
ուռ, ճաղի, տորր, տաշտ, բազուկ, վար-
ստմ, ստեղն. շառաւիղ:

Յառի. վատ, վատթար, անարգ. խոտան.
գծուծ. վանաք, վանաքի. փրցուն, նուստտ
յեանեալ. արհամարհ. չնչին. ոչինչ. երեք-
դանգեան, թարմատար, վարկալարազի. սնո-
տի. ընկեցիկ. չքոսի. ի բայ ընկեցիկ, ում-
պէտ, ում և պէտ, հետեակ, մրգուղ. ներ-
դեւ. անբարի, ժանտ, ժանտաժուտ, ամե-
նաչար, չարաշուք. դժնեայ, ամենաժանտ:

Աւերել. եղծանել. խանդարել, ապա-
կանել. խարխարել. աղաւաղել. աղարտել.
խաթարել. վթարել. ահոկել, վանդել.
քակել. քանդել. աւեր ի վերայ ածել.
յաւեր ածել. յաւեր դարձուցանել. յա-
պակահուծիւն դնել. աղարտ կամ յաղարտ
վարել. նգախարխար առնել. խուժան ա-
ւերանաց ածել. խորտակել. կործանել.
աղամասուկ ածել:

Ի զուր. զուր. ի նանիր. ընդվայր. ըն-
դունայն. ի սնոտիս. տարապարտուց.
վարկալարազի. վայրապար, տարապարտ, ա-
ռաւիր, ումպէտ. յախերկան:

ՀՐԱՀԱՆԳ 4.

Քանի՞ կերպով կրնայ ըսուիլ գրաւար լեզ-
ուաւ:

1. Յարմար ասեմ կամ առիթ գտաւ . . . :

2. Զայն ժամանակ պարապոյ եգիտ . . .
Ժամանակ իւր պարապոյ եգիտ . . . :
3. Զայն ժամ պատեհ եգիտ . . . : Ի ճահ
աւեալ զայն ժամ դիպող . . . : Պատեհ
գտեալ ժամանակ . . . : Պատեհ եգիտ . . .
Գտեալ ժամ պատեհ . . . :

2. Քիչ ժամանակ անցնելէ յետոյ: Ոչ յետ
բազում ժամուց: Յետ սակաւ ինչ ժամա-
նակի: Յետ ոչ բազում ժամանակաց: Յետ
ժամանակի ինչ անցելոյ: Սակաւ ինչ ժա-
մանակի անցելոյ: Յետ սակաւ ինչ միայ:
Յետ փոքր միայ: Զկնի փոքր ինչ ժամու:

Մ. ԱՍԳԱՆԱՅ.

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ⁽¹⁾

ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գողթան երգերը կամ վիպասանութիւնը
բանաստեղծական ձևին տակ ունին պատ-
մական ճշգրտութիւն. զոր օրինակ, կը յիշեն
Դոմեաթի ուրումնի դալն Արտաշիսի վրայ, և
այսու կ'ակնարկեն անտարակոյս, միաբան
ընդ Տակիտոսի, Ներոնի զօրավարն գլխովի-
տիսս կորուզուն, և ոչ գլխովիտիսս կայսր,
որպէս կարծէ Որբենացին: Այնպէս արշա-
ւանը նոյնպէս է պատմական, և կը յիշեն
Սուեաոն, և աւելի մանր Յովսէպոս, որ և
քեմիտապատ պարանին դիպուածը կը
պատմէ այս Արտաշիսի վրայ որ ըստ ար-
տաքին պատմութեան (Տակիտոս) է Տըր-
դատ կամ Տիրիթ, մինչ Որբենացին կը
պատմէ պատահած Տրդատայ որ իբր եր-
կերիւր ամօք յետոյ է և՛ քան զԱրտաշէս,
և՛ քան զՅովսէպոս:

Որբենացին ուրեք կ'անուանէ վիպասա-
նաց երգերն «Թուելեաց երգ»: Այս ան-
ուան նշանակութիւնն յայտնի է՝ սոմնք
կարծեցին թէ «Թուելեաց» բառով կ'ի-
մացուի թիւ կամ չափ, որպէս թէ վիպա-
սանաց երգերն են թուով և չափով բայց
թիւ և չափ չտեսնուիր այն երգերուն մէջ:

Երգերուն արուեստն է, երբայական բա-
նաստեղծութեան նման՝ կրկնումն. սա
տարբերութեամբ որ երբայերէնին կըրկ-
նումներն են իմաստի, այսինքն առաջին

տողին խմատը կը կրկնուի երկրորդ տողին մէջ տարրեր բառերով:

« Բերան արդարոյ պատմէ զխմատութիւն ,
եւ լեզու նորա խօսեացի զիրաւունս » :

« Որպէս խոտ վազվազակի ցամաքեացին
Որպէս դալարի խոտոյ վազվազակի անցցեն » :

« Տէր , մի սրտմտութեամբ քով յանգիմա-
նէր զիս ,

եւ մի բարկութեամբ քով խրատեր զիս » :

« Բաժանեցին զհանդերձս իմ ,

եւ ի վերայ պատմութեան իմոյ վիճակս
արկին » :

« Բերան քո յաճախէր զչարութիւն ,

եւ լեզու քո նիւթէր զնենգութիւն » :

« Նստեալ զեղբորէ քու մէջ չարախօսէիր ,

եւ ի վերայ որդւոյ մօր քո դնէիր զգայ-
թակցութիւն » :

Իսկ հայերէն կրկնումներն են՝ բառի ,
այսինքն՝ առաջին տողէն բառ կրկնելով
երկրորդին մէջ .

« Երկնէր երկին և երկիր ,

երկնէր և ծիրանի ծով :

« Ընդ եղեգան փող ծուխ ելանէր ,

Ընդ եղեգան փող բոց ելանէր :

« Հատուած գնացեալ Վարդգէս մանուկն
ի Տուհայ գաւառէն , զՔասաղ գետով ,

եկեալ նստեալ զՇրէշ բլրով , զԱրտիմէդ
քաղաքաւ , զՔասաղ գետով » :

« Տեղ ոսկի տեղայր ի փեսայութեանն Ար-
տաշիսի ,

Տեղայր մարգարիտ ի հարսնութեան Սա-
թինկան » :

Մագիստրոս կուտայ մեզ երգի մը մնա-
ցորդը որ անտարակոյս այն վիպասանաց
երգերէն է , ինչպէս յայտնի է լեզուէն եւ
ոճէն :

« Ո՛ր տայր ինձ զծուխ ծխանի և զառաւօ-
տըն նաւասարգի .

Զվազել եղանց և զվազել եղջերուաց :

Մեք փող հարուաք , և թմբիկ հարկանէ-
աք » :

Վիպասանաց գործ էր , ինչպէս հաւա-
նական է , Տրդատայ վրայ երգն իբրեւ « Ի
բանս կարգի առակաց « ըստ Ագաթանգե-
ղոսի . « իբրեւ զսէգն Տրդատ որ սիգալովն
աւերեաց զԹումրա գետոյ , և ցամաքեցոյց
իսկ ի սիգալ իւրում զյորձանս ծովուց » :

Եթէ չէ՝ ճշմարիտ և ոչ հաւանական , որ
չենք կարծեր , մեր տեսութիւնն զծագմա-
նէն և զտեղութեանէ հայ վիպասանու-

թեան , ճշմարիտ է առանց երկբայութեան
թէ այս սքանչելի երկոյթն Հայ ազգին
մտաւոր և բարոյական կենաց մէջ , այն է
մեր աննման վիպասանութիւնն որ տեւեց
իրեւ հինգ հարիւր տարի , ի Տիգրանայ
մինչև ի Թարգմանիչս , ամբաւ օգուտ գոր-
ծեց ժողովրդեան լեզուին և բարուց : Ար-
դարեւ նախանձոտ քրիստոնէութիւնն որ
գժուարաւ տեղի կուտայ ոսոխի , հուսկ
ուրեմն ըրաւ հալածական վիպասանութիւ-
թիւնն իբրեւ հեթանոսութեան մնացորդ ,
սակայն ճմարեց իսպառ վիպասանութեան
ոգին ի նպաստ լեզուին և բարուց : Թարգ-
մանչութիւնն , մանաւանդ յետ գիւտի գը-
րոյն , բռնեց առաւելապէս վիպասանու-
թեան տեղը , այնպէս որ Թարգմանչաց
ձեւին տակ հայ լեզուն և դպրութիւնը
նիւթը միայն փոխեց և ոչ ոգին , ինչպէս
պիտի տեսնենք արդ :

(Շարունակելի)

Ա. Մ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ⁽¹⁾

Ա. Ր Ե Ի Ե Լ Բ

ՔԱՂԴԵԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱՍՈՐԵՍԱՆ

Քաղդէաստան եւ Ասորեստան . — Հին քա-
ղաքակրթութիւնն , որպէս տեսաք նաեւ յե-
գիպոտոս , երեւեցաւ գետոյ հովիտը : Յա-
րեմտեան Ասիա , ի սահմանս Ափրիկէի , Ա-
րարիոյ և պարսից ծոցոյն հիւսիսային լայ-
նութեան 30⁰ և 34⁰ աստիճանաց միջեւ , կը
պարզուին Տիգրիսի և Եփրատայ հովիտք ,
Այրարատեան լեռանց ստորոտը : Այս եր-
կու գետոյ միջեւ գտնուած ընդարձակ
գաշտագետինը կը կոչուի Միջագետք (Mésopotamie) : Վերին հովիտը կ'անուանուի
Ասորեստան , իսկ ստորինը՝ Բաբելոն կամ
Քաղդէաստան :

Եփրատ⁽²⁾ և Տիգրիս⁽³⁾ բղխելով ի միև

(1) Տես քիւ 49.

(2) Եփրատ՝ ակկատերէն Բուրանա — Նուռա , այ-
սինքն մեծ գետ , որ ամփոփուելով եղած է Բուրա ,
Բուրաթու և Բուրաթ :

(3) Տիգրիս՝ ակկատերէն Իսիկնա , իտիկնու , այսին-
քն Բարձրեղեայ գետ . կամ Իսիկլաթ , Դիկլաթ :
Իսկ Պլինոս , կուխնոս . կուրտոս և Սարաբոն կը
մեկնեն երանեան stq բառէն — Մասքերո , 427 :

նոյն աւագանէ՝ նախ կը հոսեն զուգահեռաձեւ, և ապա, յիրեար խառնուելով եւ Տեթրա մը ձեւացնելով՝ կը թափին ի ծոցն Պարսից կամ Նորածագ Արեւու (Նար Մարթու) Եփրատ և Տիգրիս կը յորդեն ապրիլէն մինչեւ յունիս, Այրարատայ սառնամած կողերէն հոսած հեղեղատներու պատճառաւ, և, գողցես, բարերար նեղոսի արգասարերութիւնը կը պարգեւեն իրենց հովտին (Մասրերո, 122): Քաղդէաստան է բըլբոստ, բըլբոսը հինաւուրց քաղաքաց աւերակաց բեկորք են. զորս պեղելով ի յայտ եկան Ուր, Լարուս և Պալ-Իլու քաղաքք: Այս քաղաքաց աւերակաց մէջ գտան հնախոյզք բազմաթիւ արձանագրութիւններ: Իսկ Ասորեստան է ժայռոտ, յամարան ստաթիկ փոթորիկը կը պատահին:

Քաղդէաստան և Ասորեստան հաւասարապէս յուսթի են, այնպէս որ 200 առ 1 կուտան ցորեան և գարի, և առատութեան տարիներն՝ 300, որպէս կը նկարագրէ Հերոդոտոս: Արմաւենիք՝ ըստ Ստրաբոնի՝ անդ անտառներ կը ձեւացնէին. նախնիք արմաւէն կ'արտադրէին դիճի, քայտիս, մեղր, ալիւր և այլն:

ՔԱՂԴԱՅԻՔ ԵՒ ԱՍՈՐԵՍԱՆԵԱՅԻՔ

Քաղդէացիք. — Ի Քաղդէաստան վաղ ուրբան կը բնակէին քաղաքակիրթ ժողովուրդք: Քաղդէաստան այլազան ցեղից խառնարան էր: Հիւսիսային արեւելեան կողմէ եկան Տուրանեանք՝ դեղին ցեղէ, որք կը նմանէին ծենաց. Արեւելքէն՝ Քուսեանք՝ թխադոյն, նախահարք Եգիպտացոց, եւ հիւսիսէն՝ Սէմեանք՝ փայլուն մարթով՝ նախահարք Արաբացոց: Այս խառնուրդէն ծնան Քաղդէացիք:

Քաղաք. — Քաղդէացի քուրմք կ'ըսէին թէ 150 000 ամերէ հետէ թագաւորութիւն ունէին: Թէև սա առասպել մ'է, բայց ապաքէն Քաղդէացոց ինքնակալութիւնն է մին ի հին ինքնակալութեանց: Տակաւին պատմութիւնը զՔաղդէացոց որոշ տեղեկութիւն չունի. նորագիւտ արձանագրութիւնք պիտի լուսաւորեն պատմութեան մթին լջերը:

Քաղդէացիք արձանագրութեանց մէջ կը կոչեն զինքեանս Սուլիւք և Ակկաւք, որոց ինքնակալութիւնը կործանեցաւ 2300 նախքան զԲաբելոնոս:

(Շարունակելի)

ԻԱԽԻԹ ԽԱՉԿԵԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆՔ

ՈՒՍՈՒՄՆ ԳՆԱՆԿԱՆ ՀՆՈՒԹԵԱՆ⁽¹⁾

ՎԷՊԲ Ի ՏՐՈՎԱԿԱՆ ԴԻԵՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ
ՀՍՏ ՀՈՄԵՐԻ ԵՒ ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՑ

3. ՊԱՐԻՍԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

Պարիս որդի էր Պրիամոսի՝ և Հեկաբեայ², Պրիամոս, կասկածելով իւր ամուսնոյն երազէն թէ Տրովա Պարիսի ձեռքով պիտի կործանէր, ծնանելէն անմիջապէս յետոյ ընկեցիկ բրաւ զայն իգա լեշան վերայ: Այլ արջ մ'է զինցոյց զմանկիկն հինգ ամ, զոր գտնելով Պրիամոսի հովիւներէն մին՝ Ագեղայոս անուն՝ սնոյց իբրեւ իւրուորոյն որդի և Պարիս անուանեց զնա: Սա երևելի կը հանդիսանար այլ հովուաց մէջ իւր գեղեցկութեամբն և հուժկու զօրութեամբս: Իւր բոլոր աշխարհն կը բովանդակուէր իդայի գեղազուարճ բարձրութեանց մէջ և բընաւ չէր բաղձար բաժնուիլ անտի:

Օր մի, երբ կը զուարճանար սրինգ հարկանելով լեշան վերայ, սեպացեալ ժայռի մի տակ, եղենաց ու կաղնեաց հովանոյն ներքեւ, և իւր բոլորաթիւն կ'արածէին արջառք և խաչինք, յանկարծ կը տեսնէ առ ինքն գալ Հերմեսայ՝ դից պատգամաւորին և երեք մեծ աստուածութեանց, և առ ահին կը ճեպէ ի փախուստ: Այլ ձայնեց Հերմէս ըսելով. «Քաջալերուէ՛, ո՛վ Պարիս, Զեւս գատաւոր զքեզ կացոյց այս դիցուհեաց, կա՛ց և տո՛ւր այս ոսկեխնձորն գեղեցկազուսին ի նոցանէ: Յետոյ Հերմէս մատոյց խնձորն Պարիսի և մեկնեցաւ: Իսկ դիցուհիքն արդէն աւելի մօտ եկած էին Պարիսի. Հերա և Աթենաս կը կրէին պարզ հանդերձ, սակայն Ափրոդիտէ, աստուածուհի նուազ պատուեալ, իւր մարմնոյն գեղեցկութիւնն կ'առաւելոյր աղնիւ և գոյնագոյն հանդերձիւ, դարնանային ծաղկանց անուշահոտութիւնն

(1) Տես թիւ 5, 42

բուրեղով, և իւր գանգուրք գեղեցկագոյն ծաղկամբք սոսակուած էին և շողշողուն ոսկւով զարդարուած: Պարիս, աստուածուհեաց մեծաշուք փառաւորութենէն դիւթեալ, չէր կարող դատաստան ընել գեղեցկութեան: Վասն այսորիկ խնդրեց պարգև: Եւ Հերա կը խոստանայր նմա թագաւորութիւնն Ասիոյ և Եւրոպիոյ, Աթենաս՝ իմաստութիւն և փառք և քաջութիւն, իսկ Ափրոդիտէ՝ գեղեցկագոյն կիներ: Պարիս խնձորը տուաւ Ափրոդիտեայ: Այն ատենէն Հերա և Աթենաս ո՛չ միայն կ'ատէին զՊարիս, այլ և կ'ուզէին կործանել ըզՏրովա:

4. ՊԱՐԻՍ ՅԱՂԹՈՂ Ի ՄԵՐՈՒԹԻՒՆՍ

Հեկարէ, շատ ժամանակ անցնելէ ետքըն ալ, չմոռցաւ իւր ընկեցիկ որդին, այլ կը ցատէր ու մեղադիր կը լինէր իւր անձին: Իսկ Պրիամոս՝ առ ի մխիթարութիւն կատարեց թաղման մրցական հանգէսներ ի պատիւ իւր որդւոյն՝ Պարիսի, զոր մեռեալ կը կարծէր, և հրամայեց մրցանակ տալ յաղթողին իւր արջառնէրէն գեղեցկագոյն ցուլն: Պատահեցաւ որ գեղեցկագոյն ցուլն կը գտնուէր այն երամակին մէջ զոր կ'արածէր Պարիս: Եւ Պարիս, որ յոյժ կը սիրէր զայն ցուլ, գնաց նորա հետ ի քաղաքն: Անդ տեսաւ թագաւորին որդիքն և Տրովայի և մերձակայ քաղաքաց աղնուատոհմ երիտասարդքն, և ուղեց ինքն ալ փորձել իւր զօրութիւնն այդ մրցական խաղոց մէջ որք կը կատարուէին իւր մահուան առթիւ: Եւ յաղթեց թագաւորին բոլոր որդւոց և նոյն ինքն Հեկտորի և Դիփոբոսի⁵: Ընդ այս զայրացան նոքա, և Դիփոբոս սուրբ քաջեց սպաննելու համար ինքնահրաւէր մրցութեանց եկող հովիւր: Սակայն Պարիս փախչելով կ'ապաստանի Տնապահպան Արամազդայ տաճարն, յորում գուշակն Կասանդրա՝ կը ճանչէ զնա թէ իւր եղբայրն է և կ'իմացնէ թագաւորին: Եւ ծնողքն կը բերկրին որ կենդանի է իւրեանց որդին և

կ'ընդունին զայն իւրեանց աղարանքն: Այլ Կասանդրա կը յիշեցնէ ճակատագրեալ աղէտն և չի թողուր ընդունիլ զնա: Այլ իւր խրատք, որպէս միշտ, կը մնան անխելի:

Թարգմ. Ի Յունէն

Ռ. Յ. Պ.

(Շարունակելի)

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՔ Թ. — 1. ՊՐԻԱՄՈՍ, հըռ-շակաւոր թագաւոր Տրովադայի, որու ատեն տեղի ունեցաւ Տրովական մարտն, էր որդի Լաուոմեդոնի: Իւր նախնական անունն էր Պոդարկէս (Թեթեոս), որ փոխուեցաւ Պրիամոս անուն (փրկանաւորեալ), վասնզի իւր Հեկտորնէ քոյրն փրկանք տալով ազատեց զինքն՝ երբ Հերակլեայ ձեռքն էր ինկած: Իւր առաջին կինն էր Արիսա, յետոյ տմուսնացաւ Հեկարէի հետ: Ըստ Հոմերի, եղաւ հայր յիսուն որդւոց, յորոց տասնեկինն Հեկարէն: Պրիամես (Priamides) կը կոչուին իւր որդիք, Հեկտոր, Պարիս, Հելենոս, Դիփոբոս և այլք: Ծեր էր երբ Յոյք եկան պաշարել զՏրովա՝ մայրաքաղաքն իւր պետութեան:

2. Հեկտորնէ գուտոր էր Դիւմասայ Փուլիգայոյ կամ Կիսեսայ՝ արքային Թրակիոյ: Լինելով կին Պրիամոս, ի նմանէ ունեցաւ Հեկտոր, Պարիս և այլ բազում որդիներ: Տրովայի կործանումէն յետոյ, ի գերութիւն վարեցաւ: Թրակիոյ ափանց վրայ, իւր Պուլիգայոյ որդւոյն վրէժը լուծելու համար սպաննեց զՊոլիւմեստոր: Ի շուն փոխուելով, ծովուն մէջ նետուեցաւ այն տեղն որ կը կոչուի Կիսեսոսմա, այն է՝ Գերեզման Ծան:

3. Դիփոբոս էր մեծ յորդւոց Պրիամոս և Հեկարեայ: Պարիսի մեռնելէն յետոյ, տմուսնացաւ Հելէնի հետ զոր առեանդած էր Պարիս: Տրովայի առման ատեն, սպաննուեցաւ ու չարաչար անդամատեցաւ Մենեղաուսէն:

4. ԿԱՍԱՆԴՐԱ, գուտոր էր Պրիամոս և Հեկարեայ և երկուորեակ քոյր Հելենոսի: Իւր երիտասարդութեան ատեն, տարփայալ իրեն Ապոլոն, որոյ վրայ ա՛յնպէս մեծ ապաւորութիւն ըրաւ իւր գեղեցկութիւնն որ գուշակութեան կիրքը չնորհեց իրեն պատգամատուն: Բայց երբ կոյսն մերժեց Ապոլոնի սէրը, սա, չկարենալով միանգամ չնորհեալ տուրքն յետո առնուլ, զայն անօ-

գուտ ըրաւ՝ հրաման ընելով որ միշտ իւր մարգարէութիւնը սխալ համարուին և անգոսնուին : Տրովսյի առման ատեն , զոր ի զուր կանխագոյն ազգած էր , Աթենասայ մեհեանն ապաստանեցաւ , այլ Ոյլեանն էսա ի րաց կորզեց զնա դիցուհւոյն արձանէն զորով գրկապինդ փարած էր : Երբ յազթողք բաժնեցին զաւարն , Կաստեդրա բաժին ինկաւ Ագամեմնոնի , և նորա հետ գնաց ի Միւկէնէ՝ ուր սպաննեց զինքն Կլիտեմնեստրէ՝ կին Ագամեմնոնի :

ՔԱՍՏԵՆԱ

ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆՔ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՌԵՐՈՒ

(Տես թիւ 17)

Բաստն : Ստեփանոս Կամենիցայի կը գրէ . « Բաստն , ռան , ռամբ . Յունաց . է փոքրիկ կառ ծածկեալ ի վերուստ , զոր ի վերայ երկուց ջորուց ոմանք դնեն . լտ . Basterna , Lectica . Պատ . Հայ . Իրեն . ե . « Նախնեաց վեհքն բաստնամբ երբեմն չըջէին » : — Քերթողական բառագրոց մէջ ալ կը գրուի , « Բաստն . դեռսպակ կամ կուպա » . (լտ . Cuba կը նշանակէ գլ . Litière , գահաւորակ , քախքի բէլլան) : — Նոր Հայկազեանն չի յիշեր զայս բառ ի կարգին , այլ ի բառն Նուարտան խանգարեալ գրութեամբն Բազմասառն : — Հ . Ման . Զախ-ջախեան . « Բաստն , կակուղ և փափուկ նստարան . աճ . սէսիր . խո . Canapé , Sofa » . որմէ կ'առնու նաեւ Առձեռն Բաւարանն : Հ . Սրապիոն էմինեան գլ . Sofa բառի առջեւ կը դնէ . « բազմոց արեւելեան , բաստն (սէսիր) » : Կ . Պօլիս հրատարակեալ Մեղու լրագրի 1859 տարւոյն 21 էջը Բաստն կը գրուի նոյնպէս իբրեւ աճ . սէսիր . խո Հ . Արսէն Բագրատունի Միլլոնի գրական Կորուսելոյ թարգմանութեան մէջ , Դ . տող 305 , Բաստն կը գործածէ իբրեւ բազմոց կամ գլ . Tapis .

« Մինչ ինքեանք ի կողմ եղեալ ողն առնուին առ ի հանգիստ ի փափկիկ սիլվարուսակ ծաղկանդկար ի բաստնուց » :

Հստ լա՝ Բաստն կը նշանակէ տեսակ մը ահաւորակ կամ դեռսպակ Դ . դարու , որու

կը լծուէին ջորիներ , լտ . Basterna . (տես Antony Rich ⁽¹⁾ , Dictionnaire des Antiquités romaines et grecques) : Այսպէս կ'իմանան և Ստեփանոս Կամենիցայի եւ Քերթողական բառգիրքն , որոնց մեկնութիւնները տեսանք վերագոյն : Այս Basterna բառէն կ'ենէն գլ . Basterne , տեսակ մը սայլ լծեալ յեզանց , որ ի գործածութեան էր ի Գաղղիա առաջին ցեղին թագաւորաց ժամանակը , և որուն համար կըսէ Հ . Սրապիոն էմինեան . « Կառք ինչ առ նախնիս » , բաստն բառը պահելով Sofai : Բաստն երկու տեղ կը գտնուի ի գիրս նախնեաց . ահաւորակ օրինակներն . « Ո՞ր դարձեալ միապիչ առնէ զբազումս , որ գահաւորակաւ և լիտեալ ⁽²⁾ և ջորեօք կրի , և զոսկէհուռ նուարտանս զբաստնաւմբն տարածանէ , եթէ որ համովն եւ պարկեշտութեամբն գնայ » . Ոսկեր . Երբ . ԻԸ . էջ 552 . — « Տիկնայք փափկասունք Հոյոց աշխարհի նոր գրգեալք և գգուեալք էին յիւրաքանչիւր բաստնուցս և ի գահաւորակս , հանապաղ բոկ և հետի երթային ի տունս աղօթից » . Եղ . Բ . էջ 358 : Հ . Ստեփանոս վ . Եազմեան հաղորդեց ինձ որ սանսիրտ լեզուի մէջ բաստնաւ և բրատնիւր կը նշանակեն անկողին , գալար խոտերու դորդ , գլ . tapis de gazon , որով եւ Բաստն ընդարձակ առմամբ կրնայ գործածուիլ բազմոցի մաքով : Կարելի է որ Բաստն և բրատնաւ կամ բրատնիւր ազգակից բառեր ըլլան , րայց Ոսկերեանի և Եղիշէի վկայութեանց մէջ Բաստն յայտնապէս դեռսպակ կամ կառք կը նշանակէ , և ոչ թէ բազմոց , canapé կամ sofa : Թերեւս սանսիրտ բրատնաւ և բրատնիւր բառերուն աւելի մերձաւոր ըլլայ բառն Պասառ :

8 . Բիլբէն : Ստեփանոս Կամենիցայի կը գրէ . « Բիլբէն , խոտ բժշկական . լտ . Molybdatum , Apiastrum . Գաղղիանոսի բառք »

(1) Ահաւորակ վնասի Ռիչի բառքերն . « Basterna sorte de palanquin , destiné particulièrement aux femmes . C'était une voiture fermée , traitée par deux mulets , un devant et l'autre derrière attachés chacun à des brancards séparés » .

(2) Լիտի բառն հոս նոյն նշանակութիւնը ունի ինչ որ լտ . Lectica գլ . Litière . այսինքն՝ գահաւորակ :

— Նոր Հայկազեանն. «Բլիթէն կամ Բլիթեան, որպէս թէ բլիթ եղեալ. յն. դի'յուլտ. Callus. կոչուողեալ մասն մորթոյ մարմնոյն. ցաւր. Գաղիանոս»: — Հ. Ման. Զախճախեան. «Բլիթէն կամ Բլիթեան, գաւառական բառ. կոչուողեալ մասն մորթոյ մարմնոյն. ցաւր. իտ. Callo»: Նոյնպէս Առձեռն Բառարան ցաւր կը մեկնէ: Հ. Սրապիոն Էմինեան ալ գլ. Cal, Col, Durillon, Oignon բառերուն առջև կը դնէ. «Բլիթէն (ցաւր)»:

Ըստ իս' Բլիթէն է գլ. Fenugrec կոչուած տունկն, որ հայերէն Կ'ըսուի նաեւ Բլիթենի, Հացհամեմ: Գաղիանոսի բառերուն մէջ կը գրուի. «Տեղիս. Բլիթէն». Տեղիս յն. գիլլա և լտ. Telis կոչուած տնկոյն տունն, որու գլ. կ'ըսեն Fenugrec. բայց Նոր Հայկազեանն կը սխալի կարծեալ թէ Տեղիս ըլլայ յն. դի'յու, որ է գլ. Callosité, այսինքն կոչուողեալ կամ բրաւողեալ մատուց մարմնոյ: Բլիթենի կը յիշուի Ամիր-տոլլաթի Անգլիտաց անպէտ գրոց մէջ. «Բլիթենի, որ է հացհամեմ, որ է հալաթ ըլլալու»: — Իսկ տձ. ցաւր բառի համար ունինք գաւառական Կանկրուկ:

Գ. Զոյգոսաս: Ստեփանոս Կամենիցայի կը գրէ. «Զիւգոսաս. Յունաց բառ. կըլապետ. առ հինն էր, որ նախ քան զգլտանինն արծաթեայ և ոսկեայ գրամացն, զպլինձ ի թռչակ զինուորաց կըսէր, և հայեր զի մի խաբէութիւն ինչ ի գրամն լինէր. լտ. Libripens, Zygostata. Մ. Խորեն. Բ. կ. «Ընդ այն ժամանակս առաքեաց (Ագրիանոս) զոր ծանր գկողմամբ Ասորեստանեայց, և մերոյն Արաաշիսի հրամայեաց երթալ ի Պարսս հանդերձ իւրովք գիւգոսասօք. զորոյ զհետ քարտուղարութեամբ լեալ այս այր, որ զայս պատմութիւնս ետ մեզ, հանգիստի Արաաշիսի ի Մարս, ի Սոհունդ անուանեալ տեղւոջ» — Նոր Հայ. կազեանն կը գրէ. «Զոյգոսաս. բառ անյայտ. թուի Զոյգ ոստիկանաց, կամ զոյգ ոստուցեալ ի գործ պատերազմի. այսինքն նիզակակից, հեծեալ, ասպետ, ազատորեար, համհարզ, համհարզ. եօլսաւ»: — Հ. Ման. Զախճախեան. «Զոյգոսաս. թուի զոյգ ոստիկանաց, կամ ազատորեար, գունդ ազատաց, ասպետաց. իտ. Corpo de' nobili. corpo di guarbia reale»: — Իսկ Առ.

ձեռն Բառարանն. «Զոյգոսաս. պատերազմակից»: — Հ. Արսէն Բագրատունի իւր Գաղլիերէն Քերականութեան մէջ (Ս. Ղազար, 1821) երես 99, Aide de camp բառի առջև կը դնէ Զոյգոսաս, (որմէ կ'առնու նաեւ Ա. Գալֆա իւր Հայերէն-Գաղլիերէն բառարանին մէջ,) և ի Հայկ Դիւցազներգութեան ևս, Զ. տող 743, Զոյգոսաս գործածած է նոյնպիսի մոքով: «Ելցես ապա, Մանաւազ, վաղիւ վաղ քաջ ընդ առաւօտս ի տուն նորա զհետ նորին քոյովք արի զոյգոսասօք»:

Ըստ իս' ուղիղ է Ստեփանոս Կամենիցայի տուած մեկնութիւնն, և սխալ միւս երեք բառարանայր: Զիւգոսաս⁽¹⁾ է բառ յոյն զիլոսդա'դիս զիլոսդադոս, որ կը նշանակէ՝ Կշռող, զիլո'ս բառէն որ է Կշիւ: Նոյն է և լտ. Zygostata, Zygostates, զոր այսպէս կը մեկնէ Տիւ Գանժ իւր Միջին և Ստորին Հատիներէն բառարանին մէջ (Glossarium mediae et infimae latinitatis) «magistratus per singulas civitates a Juliano constitutus qui exortas de solidis controversias dirimeret»: Իսկ Վիկտոր Լանկուա Խորենացոյն վերոյիշեալ հասուածը այսպէս կը թարգմանէ. «Adrien ordonna à notre Ardaches d'aller en Perse avec les nobles de sa garde», եւ ի ծանոթութեան կ'ըսէ. «Le mot Zioukosdad, qui ne se rencontre que dans Moïse de Khorène, n'a pas de signification bien précise»:

ՆՈՐԱՅՐ ԲԻԻԶԱՆԴԱՅԻ

(Շարունակելի)

(1) Այս է հարադատ ընթերցուածն զստ ընտրելագոյն օրինակաց Խորենացոյ Պատմութեան, համեմատ ուղղագրութեան յոյն բառին, և ոչ թէ Զոյգոսաս:

Արտատպէր Ա. ՍԱԲԱՅԵԱՆ

Տնօրէն—Խմբագիր

ՄԻԶԲԱՆ ԱՍԲԱՆԱԶ

Տպագր. ՆՆԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Էսկի Զապիթէ ֆասսէսի, 61.